

Головними пріоритетами електронної форми навчального видання вважається те, що [4, 23; 5]:

- вони дають змогу побачити не тільки текст, а й ілюстрації динамічних явищ;
- контрольні тести допомагають перевірити рівень своїх знань;
- можна оперативно знаходити потрібний матеріал.

Електронний підручник має дві складові [3, 16–17]:

програмний компонент, що включає низку модулів: можливість роботи із змістом навчальної дисципліни, пошук потрібного навчального матеріалу, забезпечення роботи з навчальними завданнями, управління навчальним процесом (реалізація зворотного зв'язку); педагогічно-дидактичний компонент, що виконує основні функції електронного підручника, мотиваційно-стимулювальну, інтегративну, інтерактивну тощо.

Отже, електронний підручник забезпечує інтерактивність, індивідуальність та доступність навчання.

Однак, крім переваг, таке видання має ряд недоліків, головними з яких виступають наступні:

- не є гарантом високих результатів навчання;
- виникають складності з відбором і побудовою навчального матеріалу;
- відсутній єдиний підхід до створення ілюстративного матеріалу [3, 16–17].

Але в міру розвитку сучасних форм навчання саме електронний підручник повинен становити основу, ядро на-

вчально-методичного забезпечення дисципліни, адже дає змогу збільшувати обсяг інформації, що передається, ураховувати особливості дисципліни.

Таким чином, важлива роль професійної компетентності, спілкування в сучасному світі виводить проблему формування готовності майбутніх спеціалістів до професійної діяльності однією з пріоритетних. Оскільки готовність до професійного спілкування – це суттєва передумова ефективної діяльності молодшої людини після закінчення вищого навчального закладу, а також швидкої адаптації до умов праці і подальшого професійного самовдосконалення. У широкому науковому розумінні професійна компетентність розглядається як володіння знаннями, які дозволяють робити висновки про щонебудь, висловлювати вагому авторитетну думку. Тому забезпечувати ґрунтовні знання й покликані підручники – традиційні та електронні, оскільки вони дозволяють діяти самостійно та відповідально.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аніщенко В. Дидактичні матеріали для відкритого професійного навчання // Професійно-технічна освіта. – 2008. – № 2. – С. 17–19.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
3. Пальчук М. Підручник нового покоління – один із чинників підвищення якості освіти / М. Пальчук // Професійно-технічна освіта. – 2008. – № 2. – С. 15–17.

4. Каргіна О. И. Электронный учебник / О. Каргіна // Специалист. – 2006. – № 11. – С. 23.

5. Довженко О. В. Сорбонская и Болонская декларации: информация к размышлению... / О. Довженко // Вестник высшей школы. – 2000. – № 6.

6. Малихіна О. В. Проблема створення загальної моделі учбово-методичного комплексу / О. Малихіна // Наука і освіта. – 2002. – № 1. – С. 104–107.

7. Гончаренко С. Дидактичні функції підручника / С. Гончаренко // Професійно-технічна освіта. – 2008. – № 2. – С. 6–8.

8. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Бех. – Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.

9. Нічкало Н. Підручник – справа державна / Н. Нічкало // Професійно-технічна освіта. – 2008. – № 2. – С. 24–25.

10. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики. – К. : КІС., 2003. – 296 с.

11. Савченко І. Особливості електронного підручникотворення / І. Савченко // Професійно-технічна освіта. – 2008. – № 2. – С. 26–28.

12. Онищенко В. С. Основные аспекты в проведении семинарских занятий с врачами-интернами и курсантами по ортопедической стоматологии / Онищенко В. С., Дорошенко Е. Н., Гурип П. А. // Современная стоматология. – 2007. – № 4. – С. 156–158.

13. Радкевич В. Системний підхід до підручникотворення для ПТО // Професійно-технічна освіта. – 2008. – № 2. – С. 10–12.

Стаття надійшла 11.03.2011 р.

УДК 378.016

Людмила БЕРЕЗОВСЬКА

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Lюдmyla BEREZOVSKA

THE FORMING OF PROFESSIONAL COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS OF PRIMARY SCHOOL

Анотація: у статті розглядаються педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Annotation: the article is on the pedagogical of forming professional of important qualities of teacher are exposed in the professional preparation.

Ключові слова: компетентність, компетенції, професійна компетентність, мовленнєва компетентність, професійне самовизначення, самореалізація.

Мета: визначення та розкриття понять “професійна компетентність”; окреслення оптимальних шляхів формування вмін та навичок, якими студенти повинні оволодіти в процесі навчання.

Пріоритетним завданням сьогодні є формування та підтримка висококваліфікованого спеціаліста, що може ефективно працювати в кризових умовах нашого суспільства. Сучасні концепції освіти пропонують відмовитися від традиційних знань, умінь, навичок і переорієнтуватися на ключові компетенції в інтелектуальній, суспільно-політичній, комунікаційній та інших сферах діяль-

ності. Утвердження особистісно орієнтованої моделі освіти передбачає розвиток особистості, здатної до рефлексії власного досвіду, самореалізації. Тому підготовка педагогічних кадрів має враховувати запити суспільства, забезпечувати оптимальні передумови для самовдосконалення особистості, розкриття її потенційних можливостей та творчих здібностей.

Основні вимоги до педагогічних кадрів і рівня їхньої підготовки знайшли відображення у Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI століття), Національній доктрині розвитку освіти в Україні. Особливого значення набуває проблема якісної підготовки випускників педагогічних вищих навчальних закладів у зв’язку з їхньою майбутньою різносторонньою працею, участю в розвитку освіти, науки, виробництва, духовного життя суспільства.

Актуальність проблеми професійної компетентності майбутнього педагога є багатоаспектною. Її розв’язання передбачає формування професійно важливих якостей у контексті концепції професіоналізації та обґрунтування на цій основі педагогічних умов, які забезпечуватимуть розвиток системи професійно значущих якостей педагога в процесі фахової підготовки.

У багатьох європейських країнах уже переглянуто навчальні програми та внесено до них зміни, спрямовані на досягнення студентами необхідних компетенцій. Науковці працюють над тим, щоб визначити їх обмежений набір, що є найбільш важливим та може сприяти досягненню успіху.

Термін “компетенція” за словниковими джерелами трактується як добра обізнаність із чим-небудь; “компетентний” – який має достатні знання в певній галузі. *Компетентність* – це сукупність компетенцій, яка охоплює три аспекти: знання, уміння, навички, а також креативність, ініціативність, самостійність, самоконтроль, самооцінку [3, 445].

Поняття “компетенція” сприймається як похідне, вужче від терміна “компетентність”. Компетенція – об’єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, умінь і навичок у певній діяльності.

Отже, компетентності можуть бути виведені як реальні вимоги до засвоєння студентами сукупності знань, способів діяльності, на основі яких формуються певні вміння й навички, що в су-

купності породжують якості особистості, спроможної успішно діяти.

Слід зазначити, що єдиного підходу до поняття “компетентність” немає. На нараді концептуальної групи проекту “Стандарт загальної освіти” сформульовано таке робоче визначення: “це готовність використовувати засвоєні знання, навчальні вміння та навички, а також способи діяльності в житті для вирішення практичних і теоретичних завдань” [4].

Проблеми підготовки фахівців у вищих закладах освіти досліджувалися в роботах науковців: А. Алексюк, О. Абдуліна, І. Богданова, В. Вергасов, І. Зязюн, Е. Карпова, А. Маркова, В. Сластьоніна, О. Щербакова та інші.

Питанням комунікативної компетентності вчителів займалися І. Зязюн, Г. Грінченко, О. Пометун, О. Савченко та інші.

У педагогіці професійної освіти використовують поняття “професійна компетентність”, “професійно-педагогічна компетентність”, “професійна компетентність педагога”.

Дослідниця Г. Бельська зазначає, що професійна компетентність – це професійна підготовленість і здатність суб’єкта праці до виконання завдань та обов’язків повсякденної діяльності. Вона зумовлена когнітивним і діяльним компонентами підготовки фахівця, виступає мірою й основним критерієм визначення його відповідності вимогам праці. Основними складовими професійно-педагогічної підготовки виступають: психологічні, загальнодидактичні, фахові знання, уміння та навички, а також особистісні професійні риси [4].

В. Сластьонін структуру професійної компетентності розкриває через педагогічні вміння, які трактує як сукупність послідовно розгорнутих дій, що ґрунтуються на педагогічних знаннях, котрі вчений поділив на такі групи, як уміння:

- “переводити” зміст процесу виховання в конкретні педагогічні завдання;
- побудувати й привести в дію логічно завершену педагогічну систему;
- виділяти і встановлювати взаємозв’язки між компонентами та факторами виховання, приводити їх у дію;
- урахувати й оцінювати результати педагогічної діяльності [4].

Вагоме значення в оволодінні професійною компетенцією майбутнього вчителя початкової школи займає мовна та мовленнєва компетенції. За визначенням академіка А. Богуш, *мовна компетенція* – це засвоєння й усвідомлення

мовних норм, що склались історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці, та адекватне їх застосування в будь-якій діяльності впродовж використання певної мови. Під мовленнєвою компетентністю автор розуміє вміння адекватно й доречно користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і немовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення [2, 62].

Мовленнєву компетенцію у структурі професійної відносять до базових, які забезпечують реалізацію основних функцій педагогічної діяльності. У контексті формування професійно-педагогічної компетенції мовленнєву слід розглядати як здатність і готовність до застосування майбутніми педагогами мовлення як основного засобу навчання і виховання, оскільки особистість педагога реалізується як мовна особистість, котра на високому рівні володіє всіма (вербальними і невербальними) засобами мовної виразності.

Цінність вищої освіти, професії, яку опановує індивід, – це те, що повинно культивуватися, виховуватися й розвиватися в навчальному закладі. Професійне самовизначення як складова частина особистісного самовизначення – процес тривалий, не обмежений у часі, але залежний від вікових характеристик, ситуацій, оточення, що має особливості на кожному етапі становлення професіонала. Зокрема, його особливістю в період навчання у вищому навчальному закладі є формування професійної самосвідомості, основними категоріями якої виступають прагнення до відкриття внутрішнього світу, виражена спрямованість на майбутнє, відносна стабілізація процесів самосвідомості, висока самокритичність, помітний перехід від орієнтації на оцінку інших людей до власної самооцінки, прагнення до самоствердження у групі тощо.

У зв’язку з появою нових цінностей у сучасній соціокультурній ситуації, професіоналізму, компетентності, самореалізації, з одного боку, виникають нові підходи до становлення професійної компетентності майбутніх педагогів, а з іншого, – постає ідея “зведення” особистісного розвитку до мети професійного росту, розвитку, самопізнання та самовдосконалення.

Ідеї цілісності, об’єднання особистого й професійного розвитку людини розробляються Е. Климовим, Т. Кудрявцевим, М. Гінзбургом та іншими.

Основним фактором професійного становлення С. Рубінштейн, К. Альбуханова-Славська вважають внутрішнє середовище особистості, її активність, здатність до рефлексії, потребу в самореалізації.

У психолого-педагогічній науці сформувалось декілька позицій щодо розроблення цілісної концепції професіоналізації. Найбільш поширена професійна відповідність, у рамках якої процес професіоналізації трактують як формування або досягнення професійної відповідності, провідними критеріями якої виступають професійна успішність і задоволення працею (К. Гуревич, Н. Левитов, К. Платонов).

Згідно з іншим підходом професіоналізацію розглядають як формування певної ієрархії допрофесійної і професійної готовності до трудової діяльності.

Ще однією особливістю педагогічної діяльності є її творчий зміст. Важливим бачиться не тільки предмет педагогічної творчості – людина, що розвивається, але і її “інструмент” – особистість учителя-творця. Отже, творчість у навчально-виховному процесі є результатом праці та зусиль педагога, що, у свою чергу, веде до створення педагогічних інновацій. Останні – результат творчого пошуку оригінальних рішень різноманітних педагогічних проблем.

Професійна творчість – це знаходження нетрадиційних способів розв’язання професійних завдань, аналіз різних ситуацій у ході навчального процесу, прийняття професійних рішень. Результатом професійної творчості може бути: нове розуміння предмета праці (нові ідеї, концепції, принципи), новий підхід до способів вирішення професійних дій із предметом праці (нові моделі, технології), орієнтування на кінцеве отримання результатів тощо. Професійна твор-

чість опирається на професійну майстерність, досвід фахівця, але трапляється й таке, що останній переходить на цей рівень раніше, аніж опановує майстерність, знаходячи й пропонуючи професійні рішення, що дуже важливо розвивати у студентів педагогічних спеціальностей. Слід зазначити, що тільки творчий учитель може сформувати творчу особистість вихованця, допомогти йому виявити свої нахили та здібності, самоактуалізуватися.

Самоосвітня діяльність людини – найбільш активний і плідотворний етап у формуванні професійної компетентності педагога. За словами відомого педагога К. Ушинського, учитель живе до тих пір, поки вчиться, як тільки перестає вчитися, у ньому вмирає вчитель.

Важливим чинником професійного становлення майбутніх учителів-початківців є проходження педагогічної практики. Саме вона дозволяє студентам спробувати себе в такій ролі, зрозуміти психологічні особливості молодших школярів, переконатися в правильності вибору майбутньої професії. Водночас у них формується уявлення про вимоги, що ставляться до професійно важливих якостей особистості вчителя, відбувається переосмислення важливості тих чи інших якостей.

З метою виявлення у студентів пріоритетності професійних умінь і навичок майбутнього педагога нами проведено анкетування. Дані засвідчують, що рейтинг до і після проходження педагогічної практики значно змінився, у чому переконують отримані результати. Так, на перше місце студенти ставили: самовдосконалення професійної діяльності (45%); роботу над собою (38%); самоосвіту (34%); педагогічну творчість (32%); розвиток комунікативних здібностей (25%); любов до професії, дітей (18%).

Крім того, вважаємо, що не менш важливими якостями виступають наполегливість, діловитість, чіткість, уміння бачити нове в навчальному закладі.

Отже, основним фактором професійної готовності майбутнього вчителя до роботи в школі є професійна адаптація студентів, яка відбувається під час проходження педагогічної практики і має за мету сприяти формуванню вміння застосовувати набуті теоретичні знання та навички в ході практичної діяльності. Наявність професійного інтересу, прагнення до самовдосконалення змушують до конкретної роботи над собою, розвитку необхідних знань, умінь і навичок.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Артемчик Г. І.* Вища школа в Україні: реалії і тенденції розвитку : [монографія] / Артемчик Г. І., Попович В. В., Січкаренко І. І. – К., 2004. – 176 с.
2. *Богуш А. М.* Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі / А. Богуш, Н. Шиліна. – Одеса : ПНЦ АПН України, 2003. – 335 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. Бусел В.Т. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2002. – 1440 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) / [Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І., Овчарук О. В., Парашенко Л. І., Пометун О. І., Савченко О. Я., Трубочова С. С.] – К. : Видавництво “К.І.С.”, 2004.
5. Педагогічна майстерність : Підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. – [2-ге вид., допов. і переробл.] – К. : Вища школа, 2004. – 422 с.
6. *Садова Т. А.* Формування мовленнєвої компетенції майбутніх педагогів у ігровій діяльності / Т. Садова // *Наук. вісн. Південноукр. держ. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського.* – Одеса, 2008. – № 6–7. – С. 32–38.

Стаття надійшла 02.02.2011 р.

Головне завдання початкових класів – це навчити дитину вчитися, сформувати інструмент, без якого дитина стає невстигаючою, нездібною... Цим інструментом є п'ять умінь: вміння спостерігати, думати, висловлювати думку про те, що бачу, роблю, думаю, спостерігаю, читати, писати.

В. Сухомлинський